

Türküstanyň beýik dawagäri: Baýmürze Haýyt

Category: Kitapcy, Taryhy şahslar

написано kitapcy | 24 января, 2025

Türküstanyň beýik dawagäri: Baýmürze Haýyt TÜRKÜSTAN'IN BÜYÜK
DAVA ADAMI: Dr. BAYMİRZA HAYİT

Fergana vadisi, Namangan vilayeti, Yargorgan köyü
sakinlerinden Hayit Mirza Mahmutmirzaoglu ile hanımı Rabia
9.uncu kez evlad sahibi olurlar (Aralık-1917). 0 yıl cepleri
para görür, beklediklerinin çok fevkinde ürün alırlar.
Ambarlar piriñç dolar, telislerden pamuk taşar.

Allahü teâlâ bu bereketi oğulcuğumuza ihsan etti der, minik
yavrunun adını Baymirza (zengin Mirza) koyarlar. (Mirza,
seyyid, şerif gibi bir yakınlığa işaret eder ki Resûl-i
erkemle süt annesi cihetinden akraba olurlar.) Bu saadet uzun
sürmez Ruslar Kokand'ı işgal eder Türkistan Muhtar
Cumhuriyet'ini yıkar, ortalığı kana boyarlar. Hele Ermenilerde
vicdanın ''v'' si bulunmaz, gece yarısı Türklerin kapısına
dayanır, sorgusuz sualsiz kurşun yağdırırlar. Yağmacıdırlar
da... Para eden ne varsa kaldırır, kadınları kirletir, bebeleri
boğarlar.

Mirzagiller böylesi bir hengameyi kilere saklanarak
atlatırlar. Meğer "azadlık" ne mânâlı bir kelime imiş, artık
onun hasretiyle yatar, onun hasretiyle kalkarlar. Baymirza
küçük yaşına rağmen dostu düşmanı tanır, şapkalıları gördü mü
siner, sarıklıları gördü mü neşeyle fırlar, elini yumruk
yapar. Yıl 1922... Baymirza 5 yaşındadır.

0 gün bayramlıklarını giyer, babasının elinden tutar. Camide
bayram namazını kılar, el öper, dua alırlar. Artık kınalı bir
koç kesmeli, gülüşe oynaşa sofraya oturmalıdırlar.
Kahvaltılarını sıcak çörek (ekmeğe öyle derler) ve kavurmayla
yapmalıdırlar.

• Bayram Hediyesi

Ancak eve döndüklerinde Rabia Hanımı baygın bulurlar. Yanı başında kırık bir tabak vardır, sonra beze sarılı bir topak. İçinden kanlı kıllı bir şey göze batar. Babası merakla kaldırır. Aaa o da ne? Karşılarına Mücahid Ağabeyi Nurmırza Hayit'in başı çıkar. Yanında bir not: "Basmacıların sonu böyle olacak!"

Bolşevik usulü bayram hediyesi... Zulme bak! Sahi kimdir bu Basmacılar? Çerçi gibi avul avul dolanıp pazen basma mı satarlar? Burada bir nokta koyup parantez açalım. (Meraklılar Babıali Kültür Yayıncılığının çıkardığı **"Basmacılar"** kitabını okusunlar.)

Neyse... Baymirza ilk tahsilini köyünde tamamlar, önlerinde iki imkân vardır, dilerlerse klasik eğitim veren Kadimcilerde de (mollalarda) okuyabilir ama onlar Ceditçilerin (yenilikçiler) hakim olduğu mektebi tercihe şayan bulurlar. Efendim yaşlı hocanın upuzun bir sopası varmış da, falaka filan... Hep aynı masal, külli yalan... İşin aslı ceditçilerin verdiği diploma Rusya'da da geçer, tabip, mühendis olmak isteyen bu mektebi seçer, o kadar...

• Onlar Daha Eşit

Ceditçiler İttihat Terakkicileri andırırlar, her söze "Türklükle" girmelerine rağmen, Bolşeviklere yakın dururlar. Kazan merkezli hareket Sultan Galiyev'in fazla tesiri altında kalır. Ki o Galiyev, adı Lenin, Stalin, Buharin ve Troçki ile anılan devrimci bir Tatardır. Bunlar genelde reformisttirler, alışlagelmiş medrese sisteminden nefret eder, ihtilalci Ruslara mesafe koyan yaşlıları "gericilikle" suçlarlar. Lâkin zaman aksakalları haklı çıkarır, Komünistler ipleri ele geçirir geçirmez Türkleri kırar. "Halkların kardaşlığı" masalına kananlar, rejime yaranamazlar.

Aslında Türkistan'da işçi sınıfı yoktur ki sınıf kavgası ola... Türkler tertemiz Müslümandırlar, kendini ilerici sanan birkaç aydın bozuntusu dışında Marksistleri ciddiye alan çıkmaz. Türk illerini istila eden kızıllar, ata yurda devasa

üniversiteler, tiyatrolar, sinemalar kurar, matbuatı da kullanırlar. Türklerin aslında Türk olmadıklarını anlatmaya çalışır, öz kardeşleri Azeri, Türkmen, Kırgız, Kazak, Özbek, Tacik, Uygur, Başkırt gibi kamplara ayırırlar. Her birine ayrı bir alfabe dayatır, birbirlerinden koparırlar.

• Balaca Şair

Hikayemize dönelim. Baymirza, Namangan'da Talim Terbiye Teknikleri Okuluna devam ederken adeta okulun duvar gazetesine el koyar. "Bizim Fikir" başlığı ile çıkan nüshalar elbette şiir, ağırlıklıdır. Çiçekler, böcekler, kuşlar, ağaçlar...

Ancak zamanla bu muhabbet kesmez olur, ucundan köşesinden siyasete ısınmaya başlar. Hele yeraltı milliyetçilerinden Süleyman Çolpan ile tanışınca kaleminden kan damlar. Baymirza edipleri dikkatle izler, nerede nefes aldıklarına, nerelere vurgu yaptıklarına bakar. Artık o da ustalar gibi elini kolunu kullanır ve mimikleriyle oynar. Sesine hakimdir, öfkeyse öfke, hüzünse hüzün, ironi istemediğin kadar... Kâh ağlatır, kâh coşturur, en büyük alkışı o kapar.

Baymirza küçük yaşına rağmen Çınaraltı Kiraathanesindeki edebiyat sohbetlerinin müdavimi olur, destanlar menkıbeler derken Milletini daha çok sevmeye başlar. Ancak Bolşeviklere göre milletini sevenler "halk düşmanıdırlar", onlara asla acınmaz. Nitekim okul müdürü Sabirov'u tutuklar, yalap şap yargılayıp kurşuna dizer, gençlerin gözünü korkuturlar.

Liseyi dereceyle bitiren Baymirza, Üniversiteyi kazanmakta zorlanmaz, ancak ne Andican Sulama Sistemleri Enstitüsünde ne de Kokand Tıp Fakültesinde aradıklarını bulamaz. Tutar Taşkent'e gider Tarih okumaya başlar. Özbekistan Halk Komiserleri Şûrası Başkanı Feyzullah Hocayev aracılığı ile devlet bursu alır ve çok rahatlar. (Komünistler Hocayev'i kullanamaz olunca, idam eder sustururlar-1938).

Ağzından Çıkan

Tarih bölümünde sadece "devrim tarihi" okutulur, koskoca Türk

tarihini yok sayarlar. Zaten Sovyetlerde “Türkistan’’ demek kesinlikle yasaktır, ağzından kaçıranı takibe alırlar. Bakın bu baskı sisteminde kelimeler ne kadar önemlidir: Talebeler kolhozlarda bedavaya ter dökerken içlerinden biri USSR harflerinin ne manaya geldiğini sorar. Arkadaşı şaka yollu “ucuz sebze satana rahmet’’ diye açıklayınca, onu derhal tutuklar, ibret-i alem için sallandırır. Yine makara olsun diye koluna Nazi işareti çizen bir akranı kurşuna dizilir. Yeter ki biri jurnallemesin, o saat biletinizi keserler, hayatınız kayar.

Baymirza öğrenci komitesi başkanı olarak rektöre çıkar bu mânâsız cinayetlerin hesabını sorar. Rektör cevap vermeye dahi tenezzül etmez, zile basar. Gelen odacılara “atın şunu dışarı’’ der, o kadar...

• İki Cephe Arasında Baymirza Hayit

Hani zalimler korkak, korkaklar zalim olurlar ya, işte karşı devrim fobisi ile uykuları dağıtan Stalin de, Yejev adlı bir seri katili İçişleri Bakanı yapar, üç vardiya kafa koparırlar. Baymirza, Türkistanlı ediplerin şairlerin tutuklandığı günlerde öğretmen çıkar. İşe Sir-i Derya kıyılarında Torokurgan adlı bir rayonda başlar. Onu Camacoy, Sayram, Uyçiboyun köylerinde dolandırır, okul olarak “camileri’’ kullandırır.

Baymirza eğitim dendi mi çok heyecanlanır, vazifesini eksiksiz yapar. Gün gelir, Torokurgan kasabasına Maarif Müdürü atarlar. Baymirza 8.sınıftaki çocukları da karatahta başına geçirir, ortalıkta okuma yazma bilmeyen kalmaz. Bu arada fakülteyi bitirir ve “Znok Poçeta’’ madalyasını göğsüne asar. Her ne kadar Konsomol’a çalışıyor gibi görünse de okul müdürlerini milliyetçi Türklerden seçer, ufak ufak kadrolaşırlar.

Sovyet rejimi iğneli fıçı gibidir, ona bir yandan “Hürmet Berati’’ sunar bir yandan KGB’yi peşine takarlar. Jurnalcinin biri “faşo’’ diye fısıldasa yeter, anında defterini dürer, hizmetlerini yok sayarlar. Kaldı ki Baymirza “Bağımsız Türkistan’’ dendi mi duramaz. Coşar, taşar, kabına sığamaz.

İzleniyormuş dipteniyormuş hiiiç kulak asmaz.

• Gönüllü Asker

Baymirza henüz Tohtahan adlı çiçeği burnunda bir kızcağızla nikah kıymıştır ki, NKVD (gizli polis) bir sürü masum çocuğu içeri tıkar. Baymirza, Lenin'in Bakan eşi "Yoldaş Nadejka''ya bir mektup yazar, "neler olduğunu'' sorar. Ve başına "en püsküllüsünden'' dert açar. İçişleri Bakanlığındaki dostları hakkında tutuklama emri geldiğini sızdırır "git bir an önce Kızıl Orduya katıl'' derler, "ya da infaza hazırlan!''

Baymirza derhal Mareşal Voraşilov'a telgraf çeker, "hasta olduğum bahanesi ile beni askere almıyorlar. Halbuki Sovyetler için çarpışmak istiyordum'' yazar.

Savaş kapıdadır onu ilk trenle cepheye yollarlar. Vagon henüz kıpırdamıştır ki hasret başlar, öyle ya gidip de dönmek, dönüp de görmemek var...

• İhanete Uğrayınca

Baymirza'yı yüksek tahsilli olduğu için teğmen yaparlar. Doğrusu Polonyalılar karşısında pek zorlanmazlar ama Almanlar çetin çıkar. Zaten tayın, ilaç yoktur, komutan da zıbarınca işler iyice aksar. Naziler tankları bir bir vurup yakar, Ruslar kamyonlara binip kaçar. Türklerin eline tüfeğe benzer tahta parçaları sıkıştırır, ayazda bırakırlar. Netice Almanlar gelir, alayını toplar. (1941). SS subayları Rus esirlerin arasında ısrarla Yahudi arar, sünnetlilerin beynine kurşun sıkırlar. Sıra Baymirza'ya gelir, o idamdan evvel iki rekât namaz kılar. Almanlar Müslümanların da sünnetli olduklarını ancak o zaman anlarlar... 160 garibi kırdıktan sonra...

Kış başlarken esirleri yorucu ve yıpratıcı bir yolculuğa çıkarırlar, yürüyen yürür, yürüyemeyene acınmaz. Baymirza hasta ve yaralıdır, arkadaşları onu kaputlarına yatırıp taşır, ortada bırakmazlar. Nitekim 360 bin Türkistanlıyı Çnestahov esir kampında toplarlar. Almanlar Türklerin savaşa gönülsüz katıldıklarını ve Stalin'den nefret ettiklerini farkedince "Türk lejyonu'' kurmaya kalkarlar. Mürekkep

yaladığı her halinden belli olan Baymirza'yı çağırır, akıl sorarlar.

Bu arada Paris'te yaşayan ve "Türkistan'" adlı bir dergi çıkaran Mustafa Çokay, Hitler'le irtibata geçer ve "Türkistan Milli Ordusu'" kurulmasındaki faydaları anlatmaya çabalar. Almanlar, müstakbel orduda idareci olacak 250 Türkü ciddi bir eğitimden geçirir, özellikle Komünizm ve Siyonizm aleyhinde propaganda yaparlar. Baymirza bu gruba "milli kimlik'" kazandırmakla vazifelendirilir ve "Türkistan Fedaileri Birliğine'" din, dil, tarih, kültür dersleri vermeye başlar.

Veli Kayyum Hanı komutan yapar, Baymirza'nın omzuna yüzbaşı apoleti takarlar. Göğüslerinde "Alla biz bilen'" (Allah bizimle) yazan armalar taşıyan Türkistan Birlikleri 1942'den itibaren Rusları bunaltır. Kızıllar bunlara "Kara Faşist'" der, asla esir almaz, cesedlerine bile kurşun sıkarlar. 0 günlerde Almanya'nın Türkiye' ye saldırma ihtimali belirir, ancak Yzb. Baymirza Türkiye'ye açılacak bir savaşta karşı tarafa geçeceklerini söylemekten korkmaz, Azeriler, Tatarlar ve Başkırtlar da arkasında dururlar.

• Ruslarla Asla

Türkistan Birlikleri, Rus, Gürcü ve Ermenilerle (anti komünist olsalar bile) yan yana savaşmak istemez, mesela Alman tarafına geçen General Vloşov'dan emir almaya yanaşmazlar. Azeri Binbaşı Abdurrahman Fatihelibey bunu anlatmaya çalışırsa da başarılı olamaz. Tutar isyan çıkarır, Çekoslovak milisleriyle birlikte Almanlara saldırırlar. Gestapolar fena kızar, Baymirza'yı çağırıp "'neler olduğunu'" sorarlar. Baymirza Türklerdeki Rus alerjisini anlatır ki esasen bu öfke Almanların da işine yarar. Türklerden müstakil birlikler kurmaya razı olurlar. 0 yıl Baymirza ve arkadaşları Viyana'da yapılan MTB kongresine çağrılırlar. Trene Dresten'den üç Gestapo biner ve ukalalık yapar. Baymirza bir Alman subayına hem de Almanya'da namlu doğrultmaktan kaçmaz, emrindeki askerler havaya ateş açınca adamlar limon gibi

sararırlar. Hayit, bu yüzden rütbelerini kaybeder, sivillerle dolanmaya başlar.

• Savaştan Sonra

Bunda da bir hayır vardır, o günlerde savaş biter. Bulundukları şehri (Marienbad'ı) Amerikalılar devralırlar, Baymirza'yı rütbelerinden eden karar çok işine yarar, savaş suçlusu olarak yargılanmaktan yırtar. Gelgelelim artık bu saatten sonra Rusya'ya dönemez, Almanya'da da yapamazlar. Türkiye'ye gitmeyi çok arzularsalar da İnönü hükümeti ''içinde casuslar olabileceği kuruntusu ile'' kapıları kapar.

Müttefikler Yalta Anlaşmasıyla Türkistanlıları Ruslara satar. Kızıllar tam 110 bin çocuğumuzu kurşuna diker, birini bile bırakmazlar. Baymirza o hengamede eline eski bir Osmanlı pasaportu geçirir, bunu İslam harflerini okuyamayan görevlilere yutturursa da CIA ajanlarını atlatamaz. Tam Moskofa teslim edilmek üzeredir ki bir Gürcü ona "yeğenim" der, sahip çıkar. Düşünebiliyor musunuz koca ordudan sadece 800 Türkistanlı hayatta kalır. Vebale bak!

• Hayali Azadlıktı

İkinci cihan Harbinde Ruslar cepheye kaç Türk sürer, bunların ne kadarı ölür, ne kadarı kalır bilmiyoruz ama sadece Almanlar 360 bin Türkistanlıyı esir alırlar. Sakatları, hastaları ayıklar, sağlamlardan 180 bin kişilik bir ordu kurarlar. Gençlerimiz kendilerine müstakil bir Türkistan vaat eden Hitler'e inanır, Rusları felaket bunaltırlar.

Ancak Almanların yanında oldukları için mağlup sayılırlar. CHP Hükümeti "aman bizden uzak dursunlar" deyince, ABD, 110 bin soydaşımızı Ruslara satar. Katliama kapı aralar. O hengamede Almanya'da barınabilen ve hayatta kalabilen Türkler parmakla gösterilir ki bunlardan biri de Baymirza Hayit'tir.

Baymirza yeniden ilmî araştırmalara yönelir, Westfalen Üniversitesinde İslam tarihi ve medeniyeti okur, ardından doktoraya başlar. Savaş yıllarında kitaplardan uzak kalsa da Arabi, Farisi ve Türkçe'de ustadır, Slav dilleri desanız ona

keza...

Cemiyetçidir de... Birçok ilmi enstitüye, konsile üye olur ve Almanya'da ilk İslam derneğini o kurar (1952). Orman bakanlığından bir saha koparır, Müslüman mezarlığı yapar.

• Boyunca Kitap

Baymirza, Alman Araştırma Cemiyetinden sadece 200 mark burs alır. Bu cüzi para ile "20. asırda Türkistan'" gibi ciddi bir eser yazar. Köln, Frankfurt, Münster, Münih Salzburg, Viyana kütüphanelerine bisikletiyle gider gelir, yağmur demez, çamur demez belge toplar. Aç susuz pedal basa basa doktorasını tamamlar. Sadece Türkistan tarihi ile uğraşmaz, içinde İngilizce-Özbekçe lügat de olan 13 kitap, 15 risale hazırlar. Dile kolay 400 küsur makaleye imza atar. Türkistan Ansiklopedisi için ölümüne çalışırsa da muhtevayı geniş tutar, son noktayı bir türlü koyamaz. Derken mütehassıs hekim olan Bayan Ruth ile evlenir, oğulları Ertay, Mirza ve kızları Dilber'le Türkiye'ye yerleşmek isterler ama bürokrasiyi aşamazlar.

Bu arada ilk hanımından olan oğlu Bekmirza Baymirzaev baskı altına alınır, onu "vatan haininin oğlu" diye yaftalar, casus muamelesi yaparlar. Baba oğul Rusya yıkılana kadar buluşamazlar. 1953 yılında Lübnan, Ürdün, Suriye, Türkiye seyahatine çıkar. Arabistan'a da iner, hem Hac farızasını ifa eder, hem de Çin ve Sovyet sınırları içinde kalan mazlum Müslümanların sesi olmaya bakar. Onun milliyetçiliğinde şovenizme yer yoktur, öyle ya Osmanlı kafatasçılık yapsa bugün Helen kültürü ve Grek dili diye bir şey kalmaz...

Baymirza, dışinden tırnağından artırdığı paralarla İngiltere, ABD, Hindistan, Endonezya ve Pakistan'da ilmî kongrelere katılır, ciddi tebliğler sunar. Zor olmasına rağmen Urumçi ve Turfan'ı gezer. Çinli meslektaşları da Türklerin çilesine şahit olurlar. Afgan mücahitlerinin başarılarından çok heyecanlanır zaten o Afganistan'ı da büyük Türkistan'ın parçası sayar.

Bir ara Hacettepe Üniversitesinde (İhsan Doğramacı

himayesinde) “Türkistan Tarihi’’ derslerine girer çıkar. Ardından İbrahim Kafesoğlu İstanbul Üniversitesinde ders vermesini sağlar. Dünyanın dört bir yanını dolanıp Türkistan davasını anlatan Hayit, Marmara Üniversitesinden davet alınca yine İstanbul’a koşar ama bu kez yalnız kalır, sığındığı izbelerde titrer, kalbi teklemeye başlar.

Baymirza Hayit, yurduna ancak 1992 yılında girebilir, Özbek Tarih Enstitüsü Başkanı Dr. Ahmadali Askarov’un davetine uyar (aslında Özal devri bürokratları vesile olurlar) köyünü kentini dolandır, saçları ağaran oğluyla 52 yıl aradan sonra hasret dindirmeye bakar. Ancak ilgi fazla olunca onu yaka paça tutar, sınır dışına atarlar. Buna rağmen Asya’yı aşındırır, Kazaklara Abayları, Kırgızlara Manasçıları anlatır. 1996 Ankara Kurultayında Taciklerin sesi olur, onları da kucaklar.

Rus olarak dünyaya gelen insanlara düşman değildir, onları da Komünizm’den kurtarmaya bakar. Ona göre vatanseverler sadece yurdunun çiçeklerini sevmez, taşlarına ve dikenlerine de katlanmalıdırlar. Dünyanın en zengin bölgesini kurutan rüşvetçi karaborsacı ve insafsız rejime karşı birlikte savaşmalıdırlar.

Stalin, iktidara “azınlıklar haklarını alacaklar’’ diye gelir, tam tersini yapar. Beş ayrı Kiril alfabesi ile kardeşi kardeşten koparır, Kazak, Kırgız’ın, Azeri, Tatar’ın yazdığını okuyamaz. Hayit hepsini de okur ve hepsinin anlayacağı dilden yazar.

Evet, Baymirza gönlündeki Türkistan önünde SSCB’yi engel görür ve kızıl çarlara karşı mücadele yapar. Ancak Sovyetler’in yıkılması ile kurulan Özbekistan’ın yöneticileri Rusları bile aratırlar. Hayali bir fundamentalizm tehdidi uydurur, kah İsrail’e yanaşır, kah Papa’ya sırnaşırlar. Gizli teşkilatlar tarafından amansız takibe alınan Hayit, T.C.’nin Türkistan meselesine bigane kalmasını anlayamaz. Nasıl olur da Türkiye Türkleri, Türkçülüğü suç sayarlar? Nitekim her fırsatta “Türkiye’de Türkistan kültürünü araştıran ilmî bir kurum yok. Ankara, Orta Asya’ya el atmalı’’ diye çağrı yapar. Sanmayın ki o, Adriyatik’ten Çin’e uzanan bir Turan devleti arzular. Mesele esirin hürriyet talebidir, aç kalanın ekmek

istememesi gibi... 0 kadar...

Şimdi bunca kan zulüm varken Çeçenlerin çığlığına nasıl kulak tıkar? Hasılı nerede Türkistan hakkında bir faaliyet varsa ortaya çıkar, kah alkışlanır, kah ıslıklanır ama asla usanmaz. Dinmeyen bir istiklal hasretiyle çalışır, çabalar.

Ömrü cephelerde geçen Baymirza silah kullanmakta nice ustadır bilmiyoruz ama kalemini konuşturur, Türkistan üzerine araştırma yapacak gençlere ufuk açar. Aslen Özbek'tir ama ısrarla Türkistanlıyım der, Kerimov ve hempalarının "düşman" ilan etmelerini umursamaz.

• İnna lillah...

Mütebessimdir, mesela Prof. Von Mende "Mirza Beyi ne zaman görsem gülümsüyor, onu çatık kaşlı düşünemiyorum" der ve çok şaşar. İçi kan ağlarken gülebilmek... Bunu 4 defa hacca giden, seccadesini gözyaşıyla ıslatan, samimi bir müminin tevekkülünde arasa iyi yapar. Baymirza iki gün evvel gurbet elde vefat etti, tutup yaban yurdunda (Köln'de) toprağa bıraktılar. Hüzünlenme üstad "Allah biz bilan!"

İrfan ÖZFATURA. Taryhy şahslar